

PRESIDENTTI REAGANIN PUHE
FINLANDIA-TALOSSA
27.5.1988

Minulle on erityinen kunnia saapua tänne tänään. Tämä vuosi, Yhdysvaltain ja Suomen ”ystävyydivuosi”, miksi kongressi on sen nimennyt, on 350. vuosi ensimmäisten suomalaisten saapumisesta Amerikkaan ja pienen pohjoismaisen siirtokunnan perustamisesta lähelle nykyistä Wilmingtonia Delawaren osavaltiossa.

Ikivanha kansa uudessa maailmassa – se ei ole tarina vain noista suomalaisista vaan kaikista niistä kansanjoukoista, jotka uhmasivat merta asuttaakseen isänmaatani ja rakentaakseen vapauden maata siirtolaisista koostuvalle kansakunnalle.

Niin he perustivat uuden maailman. Kun he ylittivät valtameret, vuoret ja preeriat, Amerikan rakentajat kantoivat sydämissään vanhaa maailmaa – vanhoja tapoja, perhesiteitä ja ennen kaikkea uskoa Jumalaan. Se usko antoi heille moraalisen kompassin ja eettisen perustan, jonka varassa he tutkivat kartoittamattomia uudismaita ja loivat hallituksen ja valtion, joka on kansasta syntynyt ja olemassa kansan tahdosta kansan hyväksi.

Niinpä, vaikka meistä amerikkalaisista tuli uusi kansa, pysymme samalla ikivanhana kansana, koska meitä johtavat ikivanhat yleismaailmalliset arvot. Noista arvoista pääministeri Holkeri puhui helmikuussa Los Angelesissa, kun hän Suomen kansainvälisesti tunnustetusta puolueettomuusasemasta muistutettuaan lisäsi, että Suomi on sidottu vapauden, demokratian ja ihmisoikeuksien läntisiin arvoihin.

Sallikaa minun lisätä siihen täällä, että Amerikalle nuo siteet ovat myös meidän ystävytemme siteitä. Yhdysvallat kunnioittaa Suomen puolueettomuutta. Tuemme Suomen itsenäisyyttä. Pidämme kunniassa Suomen rohkeata historiaa. Tervehdimme sitä luovaa valtiotaitoa, joka on ollut Suomen lahja maailmanrauhalle. Tässä avarassa salissa, joka on suuren arkkitehdin Alvar Aallon ilmaus Suomen tulevaisuudentoivosta, vahvistamme oman toimomme ja uskomme, että kansojemme välinen ystävyys on päättymätön.

Olemme tänään koolla tässä salissa, koska juuri täällä melkein 13 vuotta sitten Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongressin 35 osanottajaa allekirjoittivat Helsingin päätösasiakirjan. Siinä tiivistyvät ne samat eettiset ja moraaliset periaatteet ja se sama rauhanomaisen tulevaisuuden toivo, jonka suomalaiset ja niin monet muut eurooppalaiset siirtolaiset antoivat Amerikalle.

Helsingin asiakirja on ainutlaatuinen toivon ilmaus. Sen ”kolme koria” koskettavat idän ja lännen suhteiden melkein kaikkia puolia. Yhdessä ne ovat ikäänkuin kartta, joka näyttää

tien keskinäisen vihamielisyyden erämaan lävitse kohti rauhan lakeuksia ja yhteistä luottamuksen kotia kaikille riippumattomille kansoillemme, puolueettomille ja sitoutumattomille yhtä hyvin kuin liittojen jäsenille.

Päätösasiakirja asetti uudet käyttäytymisen vaatimukset kansoillemme ja loi koneiston, millä noita vaatimuksia sovelletaan.

Niin, päätösasiakirja käsittää enemmän kuin vain varustelun valvonnan, joka aikanaan oli kansainvälisen vuoropuhelun tärkein sisältö. Se heijastaa totuutta, jonka olen usein pannut merkille – kansakunnat eivät tunne toisiaan kohtaan epäluuloa siksi, että ne ovat aseissa; ne ovat aseissa, koska tuntevat epäluuloa.

Päätösasiakirja käy käsiksi pohjimmaisten katsomuserojemme kokonaisuuteen ja käsittelee idän ja lännen suhteita keskenään riippuvaisten tekijöiden summana. Se heijastaa kaikkien maidemme käsitystä, että ihmisoikeuksien loukkaukset ovat vähemmän todennäköisiä valtiossa, jonka turvallisuus on vähemmän uhattu; että taloudelliset yhteydet voivat lisätä turvallisuutta mutta riippuvat siitä luottamuksesta, joka syntyy kansojemme välillä lisääntyvistä kosketuksista, kasvavasta avoimuudesta ja kasvavasta vapaudesta; ja että todellista kansainvälistä turvallisuutta ei ole olemassa ilman ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Tuskin saatan sanoa paremmin kuin presidentti Koivisto tässä salissa kaksi vuotta sitten, kun hän muistutti, että ”turvallisuus on muutakin kuin rajojen ja sosiaalisten rakenteiden turvaamista. Etykin loppuasiakirjassa on ilmaistu, että allekirjoittaneiden maiden kansalaisten tulee voida tuntea heidän omassa elämässään turvallisuutta, joka perustuu olennaisiin ihmisoikeuksiin ja perusvapauksiin.”

Ja näiden arvojen vahvistamisen lisäksi loppuasiakirja luo mahdollisuuden edistykselle. Se luo tarkkailumenetelmän, jolla voidaan seurata miten tavoitteet toteutuvat. Ja huolimatta kriitikkojen epäilyistä viimeisten 13 vuoden aikana allekirjoittaneet valtiot ovat osoittaneet poliittista tahtoa jatkaakseen työtä ja edistyäkseen siinä.

Sallikaa minun sanoa, että mielestäni loppuasiakirjan yhdistäminen läheisesti tähän kaupunkiin ja tähän maahan on erityisen soveliasta. Enemmän kuin mikään muu diplomaattinen asiakirja, loppuasiakirja puhuu sen haaveen puolesta, josta Suomen pitkäaikainen presidentti Urho Kekkonen puhui yli neljännesvuosisata sitten kun hän sanoi, että Suomen kansan harras toive on, että rajat madaltuisivat kaikkialla Euroopassa, ja että matkalla kohti Euroopan yhtenäisyyttä edistyttäisiin. Ja hän lisäsi, että tämä olisi, kuten hän sen sanoi, ”Euroopan ja siten myös ihmisyyden hyväksi”. Ne olivat näkemyksellisiä sanoja. Tuo näkemys inspiroi ja muovasi loppuasiakirjan valmistamista ja se ohjaa meitä tänäänkin.

Onko loppuasiakirja ja se mitä kutsumme Helsingin prosessiksi toiminut vai ei? Monet sanovat, ettei, mutta minä uskon, että se on.

Turvallisuuden alalla viittaisin prosessin tuoreimpaan hedelmään, Tukholman turvallisuutta ja luottamusta lisääviä toimia koskevaan asiakirjaan. Tämä asiakirja määrää säännöt, joiden mukaan 35 valtiota ilmoittaa ennalta kustakin tulevasta sotaharjoituksesta Euroopassa; antaa yksityiskohtaiset asiatiedot tapahtumasta etukäteen; kertoo toisille suunnitelmistaan suurten sotaharjoitusten järjestämisestä vuotta, kahta aikaisemmin ja lupaa ettei tällai-

sia harjoituksia pidetä ilmoittamatta; sallii paikanpäällä tapahtuvan tarkkailun, jotta voitaisiin varmistaa, että sopimusta kunnioitetaan.

Olen iloinen huomattessani, että sen jälkeen kun edustajamme puolitoista vuotta sitten löivät kättä päälle sinetöidessään tämän sopimuksen, kaikki 35 osallistujavaltiota ovat yleisesti noudattaneet Tukholman sopimuksen kirjainta ja henkeä. Läntiset, puolueettomat ja sitoutumattomat maat ovat olleet vahvana esimerkkinä antaessaan kaikki tiedot harjoituksesta.

Huhtikuussa Suomi piti ensimmäiset Tukholman sopimuksen ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat harjoitukset ja kutsui tarkkailijoita vapaaehtoisesti. Neuvostoliitto ja sen liittolaiset ovat myös toteuttaneet sopimusta hyvin, joskaan eivät yhtä avoimesti kuin länsimaat. Tähän mennessä kymmentä harjoitusta on voitu tarkkailla paikan päällä ja yhä useammat maat käyttävät oikeuttaan tarkkailla harjoituksia. Voin vain uskoa, että tarkkailun muuttuminen rutiiniksi parantaa avoimuutta ja lisää luottamusta.

Tukholman sopimus ei ollut liioin prosessin loppu. Wienin seurantakokouksessa kaikki 35 allekirjoittanutta valtiota pohtivat nyt, kuinka vahvistaa luottamusta ja turvallisuutta lisääviä toimia siten, että ne liittyvät tasapainoiseen tulokseen, johon kuuluu myös merkittävää edistystä ihmisoikeuksissa.

Uskon, että talouden alueella, kuten turvallisuudenkin, on edistytty, mutta eri tavalla. Turvallisuutta koskevat asiat ja neuvottelut eivät ole yksinkertaisia, mutta sotilasteknologia tekee aseista ja armeijoista riittävän verrannollisia, jotta yleisiä sääntöjä voidaan luottavaisesti asettaa. Taloudelliset suhteet sitä vastoin ovat talousjärjestelmiemme erilaisuuden takia sekavammat.

Ei-strategisten tavaroiden kauppa voisi ehkä johtaa parempiin suhteisiin idän ja lännen välillä, mutta idän valtionjohtoista taloutta on vaikea kytkeä lännen olennaisesti vapaisiin markkinoihin. Ehkä valtionjohtoissa talouksissa parhaillaan tapahtuvat muutokset auttavat niitä tulemaan toimeen paremmin liikemiesemme kanssa ja avaavat uusia alueita yhteistyölle. Mutta työmme näissä asioissa viime vuosien aikana on jo saanut meidät ymmärtämään, että eroavuudet talousjärjestelmissä ovat vakavia esteitä taloussuhteiden laajentamisessa, ja koska epämiellyttävien realiteettien ymmärtäminen on osa viisautta, myös se on edistystä.

Itä-Euroopan maissa tapahtuvat muutokset koskevat muutakin kuin niiden taloudellisia järjestelmiä ja sotilaallista avoimuutta: muutoksia on alkanut tapahtua myös ihmisoikeuksien alueella, niin kuin niitä vaadittiin Etykin loppuasiakirjassa. Haluaisimme myös nähdä, että muutokset, joista on ilmoitettu, myös kirjattaisiin itäeurooppalaisten maiden lakeihin ja käytäntöön sekä Wienin seurantakokouksen asiakirjoihin.

Ihmisoikeuksista ja niiden järjestämisestä loppuasiakirjan mukaisesti sekä niiden noudattamatta jättämisestä itäblokkissa on sanottu paljon. Loppuasiakirjan allekirjoittamispäivästä 1975 lähtien oikeudenmukaisuuden tasangolla puhaltaneista kaikista koleista tuulista huolimatta sopimuksen kohdat ovat juurtuneet ihmiskunnan omaantuntoon ja vahvistuneet moraalisesti ja, yhä enemmän, diplomaattiselta arvovallaltaan. Uskon, ettei se ole sattuu-

ma. Se heijastaa kasvavaa tietoisuutta siitä, että itä-länsi -suhteiden tulee olla kattavia, että turvallisuuden ja ihmisoikeuksien tulee edetä yhdessä tai muuten niitä ei voida taata lainkaan. Mutta se osoittaa, että loppuasiakirjan säädökset heijastavat arvoja, jotka ovat mitoitetaan yleismaailmallisia.

Sopimus ilmaisee perustotuuden, totuuden, joka voimistuu vuosi vuodelta ja jota ei voi kieltää: sen totuuden, että kuten ensimmäiset suomalaiset siirtolaiset Amerikassa, kaikki ikivanhat kansat löytävät itsensä tänään uudesta maailmasta, ja että vapaus on, kuten nuo varhaiset siirtolaiset havaitsivat, suurin luova ja moraalinen voima tässä uudessa maailmassa, suurin toivo eloonjäämisestä ja menestymisestä, rauhasta ja onnesta.

Kyllä, vapaus, oikeus puhua, julkaista, kokoontua, matkustaa, oikeus harjoittaa uskontoa, oikeus olla erilainen, oikeus, josta amerikkalainen filosofi Henry David Thoreau kirjoitti, ”astella erilaisen rumpalin tahdissa”. Tämä on vapautta sellaisena kuin useimmat eurooppalaiset ja amerikkalaiset sen ymmärtävät ja vapautta sellaisena kuin se on ilmaistu kansainvälisessä ihmisoikeuksien julistuksessa ja, kyllä, Helsingin Ety-asiakirjassa. Ja paljon enemmän kuin veturi tai auto, lentokone tai ohjus, enemmän kuin radio, televisio tai tietokone tällainen käsitys vapaudesta on selkein, ominaisin ja väkevin sivilisaatiomme keksintö.

Itse asiassa ilman tätä vapautta ei olisi pystytty keksimään mekaanisia laitteita, sillä keksinnöt ovat erikoistapauksia. Niitä kehittävät miehet ja naiset ovat visioiden näkijöitä, aivan kuten taiteilijat ja kirjailijat. He näkevät sellaista, mikä jää muilta huomaamatta, luottavat omaan sisäiseen näkyynsä, kun muut eivät pysty sitä tekemään.

Sama vapaus, joka sallii kirjallisuuden ja taiteen eri lajien kukkia, sallii ihmisen käydä kirkossa, synagoogassa tai moskeijassa, tämä sama vapaus sorrosta ja valvonnasta on se vapaus, joka on antanut meille Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltain ihmisille dynaamisuuden, taloudellisen kasvun ja kyvyn kehittää uusia asioita.

Yhdessä Japanin, Australian ja monien muiden maiden kanssa olemme eläneet tässä vapauden tilassa, tässä demokratian talossa, aina toisesta maailmansodasta lähtien: demokratian taloon kuuluvat avoimet ovet. Tästä syystä nautimme vauraudesta, joka jakaantuu laajalle ja on runsaampaa; nautimme poliittisesta järjestelmästä, joka on suvaitsevampi ja inhimillisempi kuin mikään aikaisempi tunnettu järjestelmä maapallolla.

Jos asiaa ei tarkastella pelkästään nykyhetken vaan myös historian näkökulmasta, niin täytyy muistaa kuinka pitkän matkan kansamme ovat kulkeneet ja kuinka kaukaiselta ajatukselta vapaus ja demokratia aikoinaan näytti.

Suuri osa tästä vuosisadasta on kulunut tavalla tai toisella totalitaaristen rakennelmien houkutellessa ihmiskuntaa. Kun totalitarismi lupaa vapautta, se on erilaista vapautta kuin se mitä tänään juhlimme.

Tämä vapauskäsite on, kuten tshekkoslovakialainen kirjailija Milan Kundera on sitä kuvannut, ”iätön unelma maailmasta, jossa kaikki eläisivät sopusoinnussa, yhden tahdon ja yhden uskon yhdistäminä, toisiltaan mitään salaamatta.” Se on väkisin luodun täydellisyysvapautta.

Viisikymmentä, neljäkymmentä, vieläpä niinkin myöhään kuin kolmekymmentä vuotta

sitten vaikutti siltä, että utopistisen vapauskäsitteen ja demokraattisen vapauskäsitteen kamppailu oli tasaväkinen. Lupaukset täydellisestä maailmasta harhauttivat monet läntiset ajattelijat ja miljoonat heidän seuraajansa. Monet uskoivat ennustukseen historian väistämättömästä voitosta.

Harvat uskovat siihen tänään. Samaan aikaan kun demokraattinen vapaus on osoittautunut erinomaisen hedelmälliseksi myös henkisessä mielessä, usko utopioihin on osoittautunut petomaiseksi ja hedelmättömäksi.

Albert Camus ennusti aikoinaan, että kun vallan tai historian nimissä tehdyt vallankumoukset muuttuvat murhaaviksi ja rajoittaviksi mekanismeiksi, niin kapina nousee suvaitsevaisuuden ja elämän nimissä. Eikö juuri näin ole tapahtumassa Euroopan vuorilla ja tasangoilla ja jopa Uralin takana? Läntisessä Euroopassa utopististen aatteiden tuki myös älymystön keskuudessa on laskenut voimakkaasti. Ei-demokraattisissa maissa johtajat kamppailevat järjestelmiinsä sisältyvien sisäisten vastakohtaisuuksien kanssa: jotkut kysyvät, miten järjestelmä voidaan muuttaa paremmaksi ja tuottavammaksi.

Eräässä mielessä aatteiden kilpailun etulinja, joka seitsemänkymmentä vuotta sitten kulki Euroopassa ja Yhdysvalloissa, on siirtynyt itään. Aikoinaan demokratiat pohtivat oman vapautensa sisältöä ja miettivät, että ehkä utopistiset järjestelmät saattaisivat sittenkin olla parempia. Nyt tämä sama epäily on toisella puolella.

Kahden päivän kuluttua tapaan Moskovassa pääsihteeri Gorbatschovin. Se on meidän neljäs henkilökohtainen tapaamisemme sitten vuoden 1985. Meillä on käsiteltävänä laaja lista Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisiä asioita: esityslista on suorassa yhteydessä Ety-päätösasiakirjan työjärjestykseen.

Kyllä, mekin käsittelemme päätösasiakirjan tavoin turvallisuuskysymyksiä. Jatkamme aseriisuntakysymysten käsittelyä ja mielipiteiden vaihtamista alueellisista asioista.

Keskustelemme myös taloudellisista kysymyksistä, vaikka tiedämme kuinka paljon järjestelmiemme erot vaikeuttavat laajempien suhteiden solmimista. Tiedämme, että on vaikea erottaa taloussuhteet ihmisoikeuksista ja muista suhteista.

Ja kyllä, aivan samoin kuin maamme tekivät Helsingissä, otamme listalle myös bilateraalisia kysymyksiä kuten tieteelliset kysymykset, kulttuurivaihto ja ihmisten vaihto. Näillä alueilla olemme yrittäneet löytää uusia yhteistyömuotoja. Luulen, että erityisesti näillä alueilla näemme hyviä tuloksia ennen kuin viikko on ohitse.

Ja päätösasiakirjan tavoin työjärjestykseen sisältyvät olennaisena osana ihmisoikeuskysymykset. Olemme kehittäneet vuoropuheluumme ja siinä yhteydessä on syntynyt uusia keskustelutapoja. Pääsihteeri on puhunut usein avoimesti Neuvostoliitossa ilmenevistä ongelmista. Ongelmia poistaessaan hän käyttää ilmaisuja glasnost ja perestroika, avoimuus ja uudelleenrakentaminen. Nämä ilmaisut kuulostavat korvissamme erityisen tervetulleilta. Hänen kampanjansa aikana on tapahtunut asioita, joille me kaikki osoitamme suosiotaamme.

Työleireiltä vapautettujen listalle mahtuvat Andrei Saharov, Irina Ratushinskaja, Anatoli Korjagin, Josef Begun ja moni muu omantuntonsa vuoksi vangittu. Myös kirjat Tohtori

Zhivago ja Arbatin lapset on julkaistu. Neuvostoliiton menneisyyteen ja nykyisyyteen kriittisesti suhtautuvia elokuvia kuten Katumus on päästetty jakeluun. Maastamuuttoja on myös sallittu entistä enemmän ja suvaitsevaisuus toisinajatteliijoita kohtaan on kasvanut. Hiljattain pääsihteeri Gorbatshov ilmoitti suuremmasta uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta ja vetäytymisestä Afganistanista.

Kaikki tämä on uutta ja hyvää, mutta samanaikaisesti on olemassa toinen lista. Sitä emme määrää me vaan Helsingin päätösasiakirja, jonka allekirjoittajavaltiot Neuvostoliitto mukaanlukien suvereenisti hyväksyivät. Meidän ei tarvitse lukea päätösasiakirjaa kovinkaan pitkälle huomataksemme, ettei käytäntö Neuvostoliiton puolella ainakaan vielä vastaa sitoumuksia.

Kolmetoista vuotta loppuasiakirjan allekirjoituksen jälkeen on vaikea ymmärtää, miksi jaettujen perheiden ja lupaa odottavien avioliittojen pitäisi yhä pysytellä idän ja lännen välisten suhteiden esityslistoilla; tai miksi sellaisten Neuvostoliiton kansalaisten, jotka haluavat käyttää oikeuttaan maastamuuttoon, pitäisi alistua keinotekoisiiin kiintiöihin ja mielivaltaisiiin säädöksiin. Entä mitä meidän tulisi ajatella sellaisten ihmisten jatkuvasta sortamisesta, jotka haluavat harjoittaa omaa uskontoaan? Yli 300 miestä ja naista, joita maailma pitää poliittisina pakolaisina, on vapautettu. Enää ei ole mitään syytä miksei Neuvostoliitto voisi vapauttaa kaikkia poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi, tai Helsingin loppuasiakirjan toteutumisen seurantaan koskevan toimintansa vuoksi yhä vankilassa istuvia ihmisiä.

Neuvostoliittolaiset puhuvat ”yhteisestä eurooppalaisesta kodista” ja määrittelevät sen lähinnä maantieteellisin perustein. Mutta mistä yhteisestä rakenneaineesta koostuu se selkeä tavoite, jota me kaikki loppuasiakirjan allekirjoittaneet maat sitouduimme edistämään? Mitä muuta se voi olla kuin usko jokaisen ihmisen luovuttamattomiin perusoikeuksiin ja ihmisarvoon? Mitä muuta se voisi olla kuin sitoutumista kaikkialla maailmassa ymmärrettyyn vapauden ja demokratian käsitteeseen, joka sai alkunsa nimenomaan eurooppalaisen kulttuurin nerokkuudesta? Juuri tällaiset arvot ovat ominaisia, tai ainakin niiden pitäisi olla ominaisia yhteiselle eurooppalaiselle kodille.

Herra Gorbatshov on puhunut, hänen omia sanojaan lainatakseni, ”suurvaltaryhmittymien vastakkainasettelun keinotekoisuudesta ja väliaikaisuudesta ja ’rautaesiripun’ täysin vanhentuneesta luonteesta”. Olen samaa mieltä hänen kanssaan ja toivotan tervetulleeksi jokaisen merkin siitä, että Neuvostoliitto liittolaisineen on valmis, ei yksinomaan kunnioittamaan, vaan myös käytännössä toteuttamaan niitä arvoja, jotka yhdistävät ja itse asiassa muodostavat perustan nykyiselle länsieurooppalaiselle sivistykselle ja sen kiitolliselle jälkeläiselle Yhdysvalloille.

Kolmisenkymmentä vuotta sitten, silloisen suhteellisen avoimuuden aikana, italialainen sosialisti ja pitkäaikainen Neuvostoliiton ystävä Pietro Nenni varoitti, että on väärin ajatella suhteiden lientymisen voivan olla pysyvää ”niin kauan kuin minkäänlaisia juridisia takeita ei ole luotu”. Ja hän lisäsi, että vain demokratia ja vapaus voivat estää silloisen edistysvaiheen pysähtymisen.

On olemassa useita toimia, jotka toteutettuina auttaisivat varmistamaan ja juurruttamaan lupaavat uudistukset. Ensinnäkin neuvostojohtajat voisivat suostua poistamaan Berliinin muurin ja kaikki muutkin keinotekoiset esteet Itä- ja Länsi-Euroopan väliltä. He voisivat yhdessä meidän kanssamme tehdä Berliinistä yleiseurooppalaisen liikenneyhteyksien, tapaamisten ja matkailun keskuksen.

He voisivat myös taata sanan- ja uskonnonvapauden käytännössä ja lainsäädännöllä. Salalikaa minun lisätä, että Moskova tunnettiin eräässä historian vaiheessa neljäkymmentä kertaa neljäkymmenen kirkon kaupunkina, koska kaupungin kirkoissa oli kaikkiaan 1 600 kellotornia. Maailma toteaa ilolla, että jumalanpalvelukset ovat palanneet takaisin joihinkin kirkkoihin useiden vuosien tauon jälkeen. Mutta yhä vieläkin toimivia kirkkoja on verrattain vähän eikä kirkonkelloja juuri ollenkaan. Herra Gorbatsšov sanoi taannoin, jälleen hänen sanojaan lainatakseni, että ”uskovaiset ovat neuvostokansalaisia, työläisiä, isänmaanystäviä ja heillä on täysi oikeus ilmaista kaikella arvokkuudella oma vakaumuksensa”. Minä tervehdin ilolla herra Gorbatsšov in lausumaa. Kuinka suurenmoinen hyvän tahdon ilmaus Neuvostoliiton johdolta olisikaan antaa kirkonkellojen jälleen soida ei vain Moskovassa vaan koko Neuvostoliitossa.

Näiden konkreettisten toimenpiteiden takana piilee kuitenkin syvällisempi kysymys. Kuinka itäblokin maat pystyvät myöntämään kansalaisilleen ihmisoikeudet sekä myöskin takaamaan niiden suojan?

Vuosisatojen ajattelutapa ja käytäntö osoittaa tien. Eli kuten ranskalainen perustuslakifilosofi Montesquie kirjoitti yli 200 vuotta sitten, ”ei ole olemassa vapautta, ellei tuomioistuinlaitosta eroteta” muusta hallintovallasta. Aivan samoin kuin tuomioistuinlaitoksen täydellinen riippumattomuus, myös lainsäädäntövallan täydellinen demokraattinen kontrolli on ihmisoikeuksien olennaisen tärkeä käytännön tae. Sellaisia ovat myös vaalisalaisuus ja poliittinen yhdistymisvapaus sekä vapaat ammattiyhdistykset.

Tiedän, että sellaiset askeleet ovat vaikeita Itä-Euroopan maille ja joidenkin mielestä niiden vaatiminenkin on epärealistista. Vuonna 1975 jotkut sanoivat, että Ety-loppuasiakirjan vaatimukset olivat epärealistisia ja että siihen liittyvä perinpohjainen toimenpideluettelokin oli epärealistinen. Aiemmin tällä vuosikymmenellä jotkut sanoivat, että oli epärealistista pyrkiä eliminoimaan kokonainen ryhmä Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton ydinohjuksia, että oli epärealistista pyrkiä 50 prosentin vähennyksiin Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton strategisissa hyökkäysaseissa ja etteivät neuvostoliittolaiset vetäydy ikinä Afganistanista. Onko siis realistista teeskennellä, että ihmisoikeudet ovat todella tehokkaasti suojatut niin kauan kun ei ole olemassa tehokkaita turvatoimia mielivaltaa vastaan? Onko realistista sanoa, että juridiset takuut tai tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus tai lainsäädäntövallan julkinen, demokraattinen valvonta tai kokoontumisvapaus poliittisten tunnusten alla ovat epärealistisia etenkin juuri nyt kun Neuvostoliiton johto itse julistaa uutta avoimuutta, glasnostia, ja demokratisointia. Ja vihdoinkin, onko reaalista väittää, että rauha on todella turvattu kun poliittiset järjestelmät eivät ole avoimia?

Uskomme realismiin olevan puolellamme sanoessamme, että vapaus ja rauha voidaan saavuttaa vain yhdessä, ja että ne molemmat voidaan todella saavuttaa yhdessä kunhan vain olemme valmiit työskentelemään sen päämäärän hyväksi. Juuri niin tekivät ne johtajat, jotka tapasivat tässä samassa salissa allekirjoittaakseen Helsingin päätösasiakirjan. He olivat näkijöitä, joilla kuitenkin oli mitä selvin tuntuma käytäntöön. Muotoillessani politiikkaamme Neuvostoliittoa kohtaan ja valmistautuessani neuvotteluihin pääsihteerin kanssa olen ottanut ohjenuorakseni juuri heidän näkemyksensä, näkemyksen johon yhtyivät niin itä, länsi kuin tämän mantereen ylvyvät puolueettomat ja sitoutumattomat maat. Uskon, että se vaatimustaso, jonka päätösasiakirjan muotoilijat asettivat sekä siihen liittyvä vapauden käsite, on tavoittelemisen arvoinen meille kaikille. Emme voi tehdä vähempää kuin pitää kiinni tästä tasosta ja pyrkiä huolehtimaan siitä että se muuttuu, kuten neuvostoliittolaiset sanovat, ”itse elämäksi”.

Lännessä pidämme lujasti kiinni omista arvoistamme. Olemme vahvoja ja valppaita puolustaessamme omia etujamme, mutta olemme samalla valmiita rehellisesti neuvottelemaan molempia osapuolia ja koko maailmaa hyödyttävistä ratkaisuista. Yksi niistä monista opetuksista, jotka saimme keskimatkan ydinohjussopimukseen johtaneen tapahtumasarjan yhteydessä oli se, että rauha nykyisen kaltaisessa maailmassa viime kädessä kuitenkin riippuu lännen voimasta ja päättäväisyydestä. Tämän opetuksen pidämme tiukasti mielessämme.

Mutta olemme myös valmiita yhteistyöhön Neuvostoliiton ja sen liittolaisten kanssa aina, kun ne ovat valmiita työskentelemään yhdessä meidän kanssamme. Voimalla emme tarkoita diktaattoria, sanelupolitiikkaa, vaan luottamuksellisia neuvotteluita. Edessä saattaa olla vielä pitkä tie mutta ei niin pitkä kuin kansoillamme oli edessään 44 vuotta sitten suuren suomalaisen presidentin J.K. Paasikiven puhuessa kovan kokemuksen läpikäyneelle kansakunnalleen, joka oli osoittanut maailmalle poikkeuksellista rohkeutta: ”Polku nousee rinnettä ylös laakson pohjalta. Väliin nousu on asteittaista. Väliin jyrkempää. Mutta koko ajan tullaan lähemmäksi vapaata avointa tilaa, jonka yläpuolella voidaan nähdä Jumalan kirkas taivas. Tie ylös on oleva vaikea, mutta jokainen askel vie meitä kohti avarampia maisemia.”

Minä uskon, että herra Gorbatshov ja minä voimme Moskovassa ottaa jälleen yhden askeleen kohti valoisampaa tulevaisuutta ja turvallisempaa maailmaa. Ja uskon, että kaikkien esi-isiemme vuoksi tämän uuden maailman on oltava sekä demokraattisen vapauden että rauhan tyyssija. Sen täytyy olla maailma, jossa Helsingin päätösasiakirjan henki johdattaa kaikkia kansoja ja koko ihmiskuntaa ikiajat kuin toivon suuri majakka.

Kiitos, ja Jumala siunatkoon teitä kaikkia. Onnea ja menestystä koko Suomen kansalle.